

mûsikiye önem verirken bir yandan da oldukça sade bir dille vatan sevgisi, mâzi hasreti, aşk ve tabiat duygularını işlediği görülür. Millî Eğitim Bakanlığı'nın çeşitli kademelerindeki görevi dolayısıyla ilkokul, ortaokul ve liseler için ders kitapları da hazırlayan Necmettin Halil, üniversiteye intisap ettikten sonra özellikle eski Türk edebiyatı alanında önemli sayılabilecek çalışmalar yapmıştır. Bunlar arasında *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi* hâlâ başvuru kitabı olarak önemini korumaktadır. Başlangıcından XIX. yüzyıl ortalarına kadar divan edebiyatı sahasında tanınmış şairlerin dikkate değer eserlerinden seçilen örneklerle bunların açıklamaları yanında metinlerde geçen edebî sanatların izah edildiği, yer yer tarihi bilgilerin de verildiği antoloji birçok defa basılmış ve değişik kesimlerden okuyucuların divan şiirine ilgi duymasında etkili olmuştur.

Eserleri. Şiir: *Çakıl Taşları* (İstanbul 1927), *Bir Yudum Daha* (İstanbul 1933). **Roman:** *İşleyen Yara* (Vakit gazetesinde tefrika edilen roman 1978 yılında *Kolejli Nereye?* adıyla kitap halinde yayımlanmıştır). **Diğer eserleri:** *Dilbilgisi, I-II* (İstanbul 1928), *Dilbilgisi* (Ahter Onan'la, birlikte, İstanbul 1934), *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi* (İstanbul 1940), *Dilbilgisi I* (İstanbul 1943); *Dilbilgisi II* (Avni Başman, Tahir Nejat Gencan ve Mithat Sıddık Sander ile birlikte, İstanbul 1948), *Nâmık Kemal'in Tâlim-i Edebiyat Üzerine Bir Risalesi* (Nâmık Kemal'in, hayatının son günlerinde Recâizâde Ekrem'in *Ta'lim-i Edebiyyât* adlı kitabını değerlendirmek üzere yazmaya başladığı yarım kalan eserinin neşridir, Ankara 1950); *Leylâ ile Mecnun* (Fuzûlî'ye ait mesnevinin on dört nüshasının karşılaştırılmasıyla gerçekleştirilen basımıdır, İstanbul 1955).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Behçet Yazar, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*, İstanbul 1938, s. 314-321; Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1958, s. 829-834; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1976, II, 1250-1251; Abdülkadir Hayber, *Necmettin Halil Onan*, Ankara 1988; Vehbi Cem Aşkun, "Millî Edebiyatımızın Büyük Kaybı: Necmettin Halil Onan", *Ülüt*, Ankara 3 Eylül 1968; Müjgan Cumbur, "Yeni Bir Kaybımız: Necmettin Halil Onan", *Hisar*, sy. 57, Ankara 1968, s. 7-8; a.mlf., "Prof. Necmettin Halil Onan Bibliyografyası", *TDe*, IV/1 (1972), s. 81-88; Hasibe Mazoğlu, "Necmettin Halil Onan'ın Ardından", *TDI*, sy. 208 (1969), s. 585-588; a.mlf., "Necmettin Halil Onan'ın Kişiliği, Eserleri ve Şairliği", *TDe*, IV/1 (1972), s. 1-36; Zeynep Korkmaz, "Necmettin Halil Onan ve Türk Diline Hizmeti", a.e., IV/1 (1972), s. 37-79; "Onan, Necmettin Halil", *TDEA*, VII, 120-123.

ABDULLAH UÇMAN

ONAT, Naim Hazım (1889-1953)

Arap dili ve Türk dili âlimi,
Konya milletvekili.

Konya'da doğdu. Babası Mehmed Hâzım Bey, annesi Hafize Hanım'dır. İlk öğrenimini Konya Hamidiye Okulu'nda tamamladı, Kur'an-ı Kerim'i hıfzetti. Yağmurlu Medresesi'ne devam ederek icâzet-nâme aldıktan sonra Konya Fethiye Medresesi müderrisliğine (1910), buradan da yeni kurulan Dârü'lhilâfe Medresesi'ne tayin edildi (1915); burada Türkçe, edebiyat, Farsça ve psikoloji dersleri okuttu. Daha sonra kurulan Sahn Medresesi'nde kelâm, mantık, Arap dili ve edebiyatı dersleri verdi. 1912'den itibaren Konya Askerî Rüşdiyesi'nde Türkçe, 1915-1918 yılları arasında Konya İttihat ve Terakki İdadisi'nde Türkçe ve tarih, 1918'de Yatılı Askerî Rüşdiyesi'nde Türkçe, ardından idâdî bölümünde edebiyat, tarih, kelâm, felsefe, Arapça ve Farsça öğretmenliği yaptı. Konya İl Genel Meclisi üyeliğine seçildi. 1923'te yapılan Büyük Millet Meclisi II. dönem seçimlerinde Konya milletvekili seçildi, milletvekilliği IX. döneme kadar aralıksız devam etti. 1936'da açılan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde profesör olarak üç yıl süreyle Arap dili ve edebiyatı dersleri verdi. Türk Dil Tedkik Cemiyeti adıyla oluşturulan Türk Dil Kurumu'nda kuruluşundan (1932) ölümüne kadar üye, derleme kolu başkanı ve yönetim kurulu üyesi sıfatıyla görev yaptı. Diyanet, Şer'iyye, Evkaf, İrşad ve Kânûn-ı Esâsî komisyonlarında çalıştı. 5 Mayıs 1953'te vefat etti.

Naim Hazım Onat'ın dil çalışmaları Türk Dil Kurumu'nun amacına ve Cumhuriyet'in dil politikasına uygun olarak sürmüştür. I. Türk Dil Kurultayı'nda ileri sürülen görüşlerin birçoğu Türk dilinin başka dillerle karşılaştırılması, bilhassa onun medenî milletlerin dilleriyle ve özellikle Hint-Avrupa dilleriyle akraba olduğunun ispatlanmasıyla ilgiliydi. Erken dönem Cumhuriyet aydınları bu fikirlerini ispat edebilmek için yoğun bir gayret sarfetmişlerdir. Türkiye'de karşılaştırmalı filoloji çalışmaları, bu erken dönem aydınlarının milliyetçi nazarîyelerini ispat amacına dayanan "naif" çabalarından sonra büyük ölçüde sönmüştür. Naim Hazım Onat'ın bu karşılaştırmalı filoloji çalışmalarına Türkçe'yi Sâmî dilleriyle, bilhassa Arapça ile karşılaştırma yolunda katkıda bulunduğu görülmektedir. "Türk Kökleri Arap Dilini Nasıl Doğurmuş" (*Hâkimiyet-i Milliye*, 4 Mart 1933) ve

"Türk Dilinin Sâmî Dillerle Münasebeti" (*Türk Dili*, sy. 15 [1935], s. 1-97) adlı yazıları onun bu alandaki ilk etütleridir. Daha sonra *Arapçanın Türk Diliyle Kuruluşu* isimli çalışmasında belli sınıflamalara ve karşılaştırmalara dayanarak Arapça üzerindeki Türkçe etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Kendi ifadesiyle bu eserde "Sâmî dillerinin en zengini ve gelişmiş olan Arap dilinin ses ve kök bakımından karşılıklı durumuyla onun Türk dili varlıklarıyla nasıl kuruluşu yoğrulduğunu" incelemiştir. Onat, konuyla ilgili çalışmalarında Arapça ile Türkçe'nin akraba dil olduğu veya Arapça'nın Türkçe'den doğduğu tezini değil aksine bunların farklı ailelere mensup farklı yapıda diller olduğunu, ancak çok eski dönemlerde Arapça'ya Türkçe'den geçmiş pek çok kelime bulunduğunu, hatta Arap dilinin Arap tasrifine girmiş bir Türkçe niteliği taşıdığını ileri sürmekte ve bu tezini verdiği çok sayıda örnekle ispat etmeye çalışmaktadır (*Arapçanın Türk Diliyle Kuruluşu*, I, 9-13, ayrıca bk. tür.yer.). Onat, Ön Asya'nın Orta Asya'dan gelen Türk kavimleriyle meskûn bölgelerine Sâmîler'in zaman zaman yaptıkları istilâ dalgalarının Ural-Alтай dil zümresinin çeşitli lehçeleriyle konuşan bu kavimleri Sâmîleştirmiş olmasının buna zemin hazırladığını, böylece bu lehçelerin işlenmiş kelimeleriyle tasrife uğramış çeşitli Sâmî dillerinin ortaya çıktığını iddia etmektedir (a.g.e., I, 25-26).

Kitap ve makalelerinde nisbeten bilimsel bir yol izlemeye çalışan Onat, Türkçe'nin eski zamanlarda birbirinden ayrılmış lehçelerini ve Moğolca'yı bir arada kullanarak bir tür anakronizme düşmüştür. Arapça'nın tasrifli yapısı sayesinde birçok yabancı kelimeyi kolayca özümseyebildiğini ileri süren Onat, Arapça'daki Türkçe kelimeler hakkında bilgi verirken ve karşılaştırmalar yaparken *Divânü lugâtî't-Türk*'teki verilerle Mançu, Moğol gibi Al-

Naim
Hazım
Onat

tay dillerinin ve Yâkutça gibi uzak Türk lehçelerinin verilerini eş zamanlı olarak kullanabilmektedir. Bir başka eksikliği de söz konusu kelime alışverişlerinin hangi kültürel/coğrafi ortamlarda gerçekleştiği konusunda açık değerlendirmelerde bulunmamış olmasıdır. G. Lewis onun tezini kanıtlamakta başarısız olduğunu ileri sürmüşse de (*Trajik Başarı Türk Dil Reformu*, s. 68) Onat'ın bu eserini bütünüyle başarısız diye nitelendirmek doğru değildir. Onun Türkçe'den alıntı olduğunu düşündüğü Arapça kelimelerin azımsanmayacak bir kısmının Türkçe'yle ilgili olduğu görülmektedir.

Onat'ın bu incelemelerinde, Güneş-Dil Teorisi'nin ortaya atılışından kırk yıl önce Ferâizcizâde Mehmed Şâkir tarafından yazılmış olan *Persenk* adlı eserin etkisini de aramak gerekir. 1894'te yazılıp II. Abdülhamid'e sunulan ve müellif hattı nüshası Millet Kütüphanesi'nde bulunan eserin (Ali Emîrî Efendi, Sözlük, nr. 128) Dehri Dilçin tarafından kopya edilmiş bir nüshası Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'ndedir (A/244). Onat'ın buradaki nüshayı görmüş olması ihtimali vardır. Ferâizcizâde, *Persenk*'te Allah'ın Hz. Âdem'e cennette öğrettiği kelimelerin Türk dili üzerine olduğunu ve bütün dillerin bu ilk dilden çıktığını iddia eder (*DİA*, XII, 365).

Sanılanın aksine Onat'ın Güneş-Dil Teorisi'yle olan ilgisi sınırlı kalmıştır. Her şeyden önce Onat bu teorinin kurucuları arasında yer almamış ve hiçbir zaman ateşli bir savunucusu da olmamıştır. Bu konuda belki de en önemli etüdü III. Türk Dil Kurultayı'na sunduğu bildiridir (1936). Bu kurultayda Güneş-Dil Teorisi Komisyonu'nda yer almış, teorinin uygulamasına dair daha çok Arapça örneklerden yola çıkan bir bildiri sunmuş ve kurultay sonunda komisyonun hazırladığı, teoriyi yücelten raporu imzalayanların içinde bulunmuştur. Bu rapora imza atanlar arasında G. Németh, A. Samoyloviç gibi Türkologlar da vardır. Onat'ın söz konusu teoriye ilgisini ve desteğini devrin şartları içinde değerlendirmek gerekir. Ancak o, Arapça'daki Türkçe alıntılar konusunda ısrarlı etütlerine artık bu teorinin anılmadığı 1940 sonrasında da devam etmiş ve konuyla ilgili asıl eserini 1944'te yayımlamıştır. Onat ömrünün sonuna kadar dilde özleşme davasına inanmıştır. Nitekim ölümünden önceki son yazılarından birinde dildeki yeni kelimelere "uydurma" diye karşı çıkanları eleştirmekte, dilde yeni kelimeler yapmanın ve onu yabancı kelimelerden arındırmanın bir gereklilik olduğunu söyle-

mektedir ("Dilde Uydurma", *Dil Dâvası*, Ankara 1952, s. 40-60).

Eserleri. Naim Hazım Onat'ın *Babalık* gazetesi (Konya), *Sebilürreşad* mecmuası, Türk dili belletenleri ve *Ulus* gazetesinde birçok makalesi ve şiiri yayımlanmıştır. Bunların dışında başlıca çalışmaları şunlardır: 1. *Türk Dilinin Sami Dillerle Münasebeti* (Ankara 1934). 2. Türk Dil Kurultayı'na sunduğu tebliğdir. 3. *Güneşin Uzaklaşmasından ve Batmasından Doğan Anlamlarla Bunları Anlatmaya Yarıyan Sözler Üzerine Güneş-Dil Teorisine Göre Türkçe-Arapça Karşılaştırmalar Tezine Bağlı Örnekler* (İstanbul 1936). 4. *Arapça'nın Türk Diliyle Kuruluşu* (I, İstanbul 1944, II/1, 1951). Üç ciltten oluşan kitap önceki çalışmalara yeni incelemelerin eklenmesiyle meydana gelmiştir. II. cildin sadece birinci fasikülü basılabiliştir, kalan kısmıyla III. cilt Türk Dil Kurumu'nda bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Naim Hazım Onat, *Arapçanın Türk Diliyle Kuruluşu*, İstanbul 1944, I, 9-13, 25-26, 40-41, 50-52, ayrıca bk tür.yer.; a.mlf., "Türk Kökleri Arap Dilini Nasıl Doğurmuş", *Hâkimiyet-i Milliye*, Ankara 4 Mart 1933; a.mlf., "Türk Dilinin Sami Dillerle Münasebeti", *TDAY Belleten*, I/1 (1935), s. 1-97; a.mlf., "Sıraç ve Saraç Kelimelerinin Birleşik Kaynağı", a.e., II/5-6 (1940), s. 45-64; a.mlf., "Türkçeden Arap Diline Geçmiş Din ve Kültür Kelimelerinden: 1- Secde Kelimesi ve Arapça Sözlerin Ana Kaynağı", a.e., III/4-5 (1945), s. 293-334; *Türk Dil Kurumunun 40. Yılı*, Ankara 1972, s. 133-138; Abdullah Ceyhan, *Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi*, Ankara 1991, s. 117, 392-393; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, Ankara 1995, III, 549-550; G. Lewis, *Trajik Başarı Türk Dil Reformu* (trc. Mehmet Fatih Uslu), İstanbul 2004, s. 68; Ömer Asım Aksoy, "Naim Hazım Onat", *TDI*, II/24 (1953), s. 596-598; "Güneş Dil Teorisi", *TA*, XVIII, 189-190; "Onat, Naim Hazım", a.e., XXV, 447; Rekin Ertem, "Güneş-Dil Nazariyesi", *TDEA*, III, 411-413; "Onat, Naim Hazım", a.e., VII, 123; Nurettin Albayrak, "Ferâizcizâde Mehmed Şâkir", *DİA*, XII, 365.

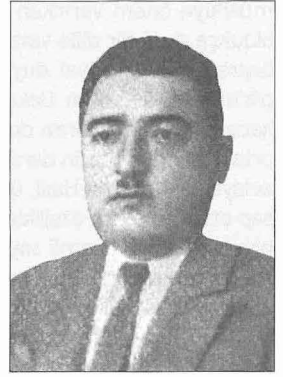
ZÜLFİKAR TÜCCAR

ONAY, Ahmet Talat

(1885-1956)

Şair, yazar, edebiyat araştırmacısı.

Çankırı'nın Perdedar mahallesinde doğdu. Babası Hacı Saraç ailesine mensup Hâfız Nûman Efendi, annesi Afife Hanım'dır. Büyük dedelerinden Nûman Münif Efendi kadılık ve müderrislik yapmıştır. İdâdînin orta kısmını Çankırı'da okuyan Ahmet Talat ardından Kastamonu İdâdisi'ne devam etti (1905-1907), son sınıfın dört ayını Ankara İdâdisi'nde okuyup 1907-

Ahmet
Talat
Onay

de buradan mezun oldu. Aynı yıl kaydolduğu İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Şubesi'ni 1910'da bitirerek Kastamonu Sultânîsi'nde edebiyat öğretmenliğine başladı. Ardından tayin edildiği İzmir Sultânîsi'ndeki öğretmenlik yıllarında İzmir Millî Kütüphanesi'nin ilim heyetine seçildi, *Duygu* ve *Anadolu* gazetelerinin başmuharrirliğini yaptı (1914). 1919'da tekrar Kastamonu Sultânîsi edebiyat öğretmenliği, daha sonra Zonguldak (1920), Bolu (1923) Millî Eğitim müdürlüğü görevlerinde bulundu. 12 Ağustos 1923'te II. dönem Çankırı milletvekili seçildi, parlamento hayatı 1946 seçimlerine kadar devam etti. 22 Eylül 1956'da öldü ve Cebeci Mezarlığı'na defnedildi. Ahmet Talat Onay, Millî Mücadele'de gösterdiği hizmetlerinden dolayı beyaz şeritli İstiklâl madalyası ile ödüllendirilmişti. İlk şiir zevkini ve kültürünü Kastamonu İdâdisi'ndeki hocalarından alan Ahmet Talat'ın Türklük ve Türkçülük şuurunun doğup gelişmesinde dârülfünundaki hocaları ve özellikle Müftüoğlu Ahmed Hikmet ile Veled Çelebi (İzbudak) etkili olmuştur.

Eserleri. 1. *Sarı Çiğdemler*. Onay'ın el yazısıyla olan iki nüshasından faydalanılarak Cemal Kurnaz tarafından yayımlanan eserde aruz ve hece ile halk, divan ve Edebîyat-ı Cedîde tarzında şiirler yer almaktadır (Ankara 1993). 2. *Bolu Livâsı Sahnâmesi* (Bolu 1340). Eserin harsiyat ve edebiyat bölümüyle âlimlerin ve meşhurların biyografileri kısmını Ahmet Talat kaleme almıştır. 3. *Âşık Dertli, Hayatı, Divanı* (Bolu 1928). 4. *Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i* (İstanbul 1928, 1933; Ankara 1996). Ahmet Talat'a asıl şöhretini sağlayan ve klasik kaynaklar arasında yer alan eserde örneklerden hareketle halk şiirinin bazı kuralları belirlenmiş, şekil ve tür ayırımında mûsinin rolüne dikkat çekilmiştir. 5. *Çankırı Şairleri* (I-II, Çankırı 1931-1933). 6. *Türk Şiirlerinin Vezni* (İstanbul 1933; Ankara 1996). 7. *Âşık Tokatlı Nuri* (Çan-